

VYSK. DR. JONAS BORUTA, SJ

Vilniaus universitetas

ŽEMAIČIŲ KALVARIJOS ŠVENTOVĖS UNIKALUMAS IR NEIŠSPRĖSTOS JOS ISTORIJOS PROBLEMOS

(Įžangos žodis)

Žemaičių Kalvarijos šventovė, kurios svarbiausi elementai – Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo Bazilika, stebuklingasis Dievo Motinos su Kūdikiu paveikslas ir Kalvarijos Kryžiaus kelias–Kalnai – unikali šventovė, per savo beveik 400 metų istoriją traukdavusi ir tebetraukianti kasmet tūkstančius maldininkų. Šventovė, į kurią ne tik keliaujama, bet kuri žemaičiams katalikams labai reikšminga ir jų kasdieniniame gyvenime. Šioje šventovėje giedamos giesmės, kalbamos maldos jaugusios į visų metų įprastinių kalendorinių švenčių, papročių ir tradicijų ciklą, kuriame skleidžiasi kasdieninis Žemaitijos žmonių gyvenimas. Šis Žemaičių Kalvarijos šventovės unikalumas dar nėra pakankamai ištirtas ir įvertintas kitų Lietuvos ir pasaulio katalikiškų šventovių kontekste.

Žemaičių Kalvarijos šventovė atsiradusi ne tik senųjų Gardų kalvose, bet ir pastoviai įsitvirtinusi žemaičių širdyje ir gyvenime – taip galima apibūdinti Žemaičių Kalvarijos šventovės specifiką. XIX a. žemaičių poetė Karolina Praniauskaitė lenkų kalba parašytoje poemoje „Festyna Wielkiej Kalwaryi na Żmudzi“ (Didžioji Žemaičių Kalvarijos šventė) rašė: „Lud sypał góry – budował kaplice, wznosząc na Żmudzi Jeruzalem nową“¹ (Statė žemaičiai koplyčias prie kelio, pamatus naujai Jeruzalei krovė)². Senieji izraelitai su meile statė senąją Jeruzalę ne tik ant kalno kaip pastatą, bet ir kaip šviesų sandoros, vilties ir tikėjimo švyturį savo širdyse, nešėsi šios Jeruzalės šviesą tremtin į Babiloniją ir dar su didesne meile ją atstatė. Žemaičių Kalvarija – jos steigėjo vyskupo Jurgio Tiškevičiaus Naująją Jeruzalę pavadinta – nė kiek ne su mažesne meile statyta ant Gardų kalvų ir žemaičių širdyse, šimtmečius lankyta, šventovė jaugusi žemaičių gyvenimo kasdienybėn, vargų ir tremties dienas nušvietusi, priespaudos metais griauta, naikinta,

¹ Proniewska, Festyna Wielkiej Kalwaryi na Żmudzi, Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1856, p. 13.

² K. Praniauskaitė, Didžiosios Žemaičių Kalvarijos šventė, vertė V. Šiugždinis, *Katalikų kalendorius–žinytas* 1989, Kaunas–Vilnius, 1989, p. 42.

bet tikinčios liaudies apginta ir išsaugota, su meile atnaujinama ir puošiama dabar laisvės dienomis. Kiekvienas Žemaičių žemės krikščionis katalikas apie Naująją Jeruzalę – Žemaičių Kalvarijos šventovę – gali kartu su senaisiais izraelitais kartoti 137 psalmės žodžius:

*Jeigu, Jeruzale, tave aš užmirščiau,
mano dešinė tenuvysta.
Tepridžiūsta prie gomurio mano liežuvis,
jeigu tavęs neatminčiau,
jeigu tu man brangesnė nebūtum
už visus džiaugsmus, Jeruzale mano.*

Kaip senųjų izraelitų meilė Senajai Jeruzalei, taip žemaičių meilė savajai Naujai Jeruzalei buvo ir tebėra reiškiamą maldingomis piligriminėmis kelionėmis į šią šventovę.

Žinomos knygos „**Jėzaus** pėdomis“ autorius Gerhardas **Krollis**, SJ, gana plačiai ir išsamiai aptaria maršrutą, kuriuo keliaudamas **Jėzus** nuo 12-tų savo amžiaus metų įsijungdavo į šią gražią Dievo tautos tradiciją. Priminsime **G.Krollio** to aprašymo kai kurias vietas, kurios, mūsų nuomone, atliepia tai, ką išgyvendavo ir dabar išgyvena maldininkai, pėsčiomis keliaudami į Žemaitijos Naująją Jeruzalę.

„Toli pietuose buvo šventasis Jo [t.y.**Jėzaus**] tautos miestas, Jeruzalė. **Jėzus** išmanė savo tėvynės ir tautos istoriją. Kiekvienas, kuris atidžiai skaito Evangeliją, jaučia, kaip Dievo Sūnus mylėjo savo tėvynę ir savo tautą.

Kai **Jėzui** buvo apie 12 metų, imperatorius Augustas atleido iš pareigų etnarchą Archelają už jo žiaurumą. **Juozapas**, Dievo Sūnaus globėjas, lengviau atsikvėpė. Dabar jis galėjo ramiai vestis berniuką į piligriminę kelionę Jeruzalėn. Sulaukęs 13 metų žydas būdavo pilnametis, turėdavo teisę klausinėti sinagogoje ir būdavo įpareigotas vykdyti visą Įstatymą. Todėl berniukai nuo dvyliktųjų metų turėjo būti pratinami laikytis Įstatymo.

Izraelio švenčių ir piligriminių kelionių kalendorius aprašytas 23-iajame Išėjimo knygos skyriuje. Ten trumpai ir aiškiai pasakyta: „Triskart per metus privalo tavo vyrai pasirodyti Jahvei, Izraelio Dievui“. Todėl žodis „Izraelis“ [izraelitai] paprasčiausiai reiškia: „tie, kurie eina į Jeruzalę <...>. Piligriminės kelionės į Jeruzalę buvo savaimė suprantamas **Jėzaus** religinio gyvenimo dalykas. Moterys pagal Įstatymą nebuvo įpareigotos „pasirodyti“ [Jeruzalės šventovėje], tačiau jos galėjo dalyvauti tose kelionėse, kaip matyti iš evangelisto **Luko** pasakojimo apie Mariją arba Talmudo, patvirtinančio šį pamaldumo paprotį (*Chagiga I*).

Piligriminės kelionės Izraelyje buvo praktikuojamos jau ilgą laiką prieš Jeruzalei tampant **Dovydo** miestu. „Pasirodyti Jahvei“ ankstyvaisiais Izraelio laikais buvo galima bet kurioje šventovėje. Yra žinių, kad teisėjų laikais „metinė Jahvės šventė“ vykdavo „Sile“ (TS 21,19), kur stovėjo Sandoros skrynja <...>.

Žydų filosofas Filonas **Aleksandrietis** (apie 13 m. pr.Kr.–45/50 m. po Kr.) liudija apie **Jėzaus** laikų Jeruzalės išskirtinumą: „Tūkstantinės minios suplaukia iš tūkstančių miestų, vandeniu, pėsčiomis, iš rytų ir vakarų, iš šiaurės ir pietų kiekvienos didžiosios šventės metu į šventyklą tarsi į saugų prieglobstį ir išsigelbėjimo vietą nuo gyvenimo rietenų ir neramumų, kad čia rastų ramybę“ <...> (*De monarchia II,1*).

„Privalai būti gerai nusiteikęs toje vietoje, kurią parenka Jahvė, tavo Dievas“ (*Įst. 16,11*), sako pamokslininkas Pakartoto Įstatymo knygoje. Džiaugsmingai leisdavosi maldininkas į kelionę, vyresniesiems jį pakvietus: „Džiaugiuosi, išgirdęs, kas man pasakytą: 'Į Viešpaties būstą keliaujam!'“ (*Ps 122,1*).

120–134 psalmių pavadinimas hebrajų kalba „schir hamma alot“ yra labai sunkiai išverčiamas. Greičiausiai būtų galima jas pavadinti „piligrimų kelionių giesmėmis“, nes hebrajiškas žodis „alah“ („kopti“) yra „terminus technicus“ piligriminei kelionei į Jeruzalę apibrėžti <...>.

Išbraukus iš psalmyno visas karaliaus psalmes, piligriminių kelionių giesmes ir „Siono giesmes“, susijusias su Jeruzale ir Šventuoju Siono kalnu, iš jo liktų tik menkas ir skurdus giesmynėlis <...>.

Iš Galilėjos į Jeruzalę buvo trys keliai. Didesnę vakarinio maršruto dalį sudarė Via Maris <...>.

Rytų Galilėjos maldininkai labiau mėgo pakrantės kelią,ėjusį palei Jordaną į pietus iki pat Jericho <...>. Nuo Jericho kelias, nuolat kildamas į viršų baisyuoju Kraujo taku,ėjo per Judėjos tyrlaukius. Šalia Betanijos jis kilo į Alyvų kalną, ir čia – po maldininkų kojomis jų kelionės tikslas.

Vidurinis aukštumų keliasėjo tiesiai per Samariją ir buvo pats trumpiausias – iki Jeruzalės tik 135 km.

Jis visą laikąėjo vis per apgyventas vietas, ir maldininkai čia gaudavo nakvynę. Šiuo keliu paprastai traukdavo Galilėjos maldininkai, nepaisydami nemalonumų, kuriuos žydams darydavo samariečiai. Abu faktus liudija [I a. žydų istorikas] **Juozapas** [Flavijus]: Galilėjiečiai į šventes Jeruzalėje paprastai keliaudavo per Samariją. Kai jie ir šį kartą (apie 50 metus po Kr.)ėjo šiuo keliu, juos užpuolė didelis būrys Ginėjos kaimo, esančio tarp Samarijos ir Didžiosios (Jezechelio) lygumos, gyventojų ir daugelis žuvo (*Jud. sen. XX,6,1*).

Pasak **Juozapo**, šį atstumą buvo galima nueiti per 3 dienas, todėl bent vieną naktį būtinai reikėjo nakvoti Samarijoje <...>. Šis kelio ruožas buvo pilnas senųjų Izraelio laikų prisiminimų ir maldininkai kaskart gyvai ir vaizdžiai išgyvendavo savo tautos istoriją. Izraelio tikėjimas nebuvo abstrakti spekuliacija, bet istorijoje pasitvirtinusi Dievo Išganymo vizija <...>.

Tik prie El Biro, senojo Benjamino genties miesto Biroto, Jeruzalės maldininkai išvysdavo už 14 km esantį Šventąjį Miestą. Nuo netoli esančios Žvalgų kalvos <...> buvo matyti trys Erodo rūmų bokštai; žemiau esančios Šventyklos <...> dar nesimatė. Tikroji Žvalgų kalva (graikiškai „skopos“) buvo maždaug už 2 km nuo Jeruzalės, toje vietoje, kur šiaurės keliu ateinantis maldininkas pirmą kartą išvysta Jeruzalę ir šventyklą. Tai yra 810 m aukščio Masfos aukštuma <...>. Žvelgiant į 70 m žemiau esančią Šventyklos aikštę, tarsi išsipildydavo kelionės metu giedamos psalmės žodžiai: „Štai mūsų koja jau stovi, tavo, Jeruzale, vartuos. Jeruzale, mieste puikusias, tvirtai pastatytas, tarsi nulietas! Čionai plaukia žmonės, Viešpaties žmonės. Juk priedermė Izraeliui Viešpatį šlovint“ (Ps 122,2–4)³.

Motiejus **Valančius** 1848 m. (tada dar kunigas) savo „Žemaičių vyskupystės“ antrojoje dalyje aprašęs Žemaičių Kalvarijos kaip šventovės „iškilimą per storonę“, vysk. J. **Tiškevičiaus** dominikonų įkūrimą ir kryžiaus kelio stočių įsteigimą, atskiro skyriaus „Bažnyčios pajunkimai“ skyrelyje „Gebėjimas į atlaidus vaikščioti“ aptaria ir maldingas keliones į didžiosiose šventovėse (daugiausia Žemaičių Kalvarijoje) vykstančius atlaidus. Tos tradicijos pradžia sutampa su Žemaičių Kalvarijos kaip katalikiškos šventovės sukūrimu. M. **Valančiaus** aprašymas savo stiliumi ir nuotaikomis atitinka Senojo Testamento įsakytų ir ten pat aprašytų maldingų kelionių pareigą kasmet „Viešpačiui prisistatyti“: „Nuo pradžios šešioliktojo amžiaus lig mūsų gadynės žemaičiai gebėjo ir geba vaikščioti į atlaidus. Užvis nori eiti į Didžiąją Kalvariją. Tankiai šeimynykščiai, lygdami su ūkininkais alga, išrokuoja sau keletą dienų šienapjūtė, kad galėtų Kalvarijos atlaidus užpelnyti. Todėl, prasi dėjus nuo pirmos dienos liepos mėnesio, mažne per dvi nedėli nugis, it senovėje, buvoja Kalvarijoj kas dieną į dešimtį tūkstančių žmonių, katrie per kiauras dienas ir naktis giesta ir meldžias, kalnus vaikščiodami. Antanas **Tiškevyčia**, vyskupas, 1742 m. klebonams Mosėdžio, Skuodo, Palangos, Gargždų, Kartenos, Salantų, Žagarės, Akmenės, Papilės, Kuršėnų, Šaukėnų ir visiems arčiau Kalvarijos gyvenantiems liepė kas metą vaikščioti į Didžiąją Kalvariją su parakvijomis. Dar padėjo, kad klebonas, vieną sy-

³ G. Kroll, *Jėzaus pėdomis*, Vilnius, 1997, p. 92,93–94, 97.

kį taip neatėjęs, mokėtų dominikonams 50 timpų (9 r.[ublius] s.[idabru]). O tiems įsakė už tuos pinigus taisyti Kalnų koplyčias. Kaipogi klebonai, vyskupui liepiant, surinkę būrį savo parakvijos žmonių, su būgnais, patriubočiais, paparčiais [vėliavomis], altorėliais ir visa bažnyčios iškilme keliaudavo į atlaidus Aplankymo Motinos Dievo. Paparčius stiprūs jaunikaičiai gebėjo raiti nešti. Dominikonai, pajutę kokią nors parakviją atkeliaujant, išeidavo į laukus sutikti. Į miestelį įeinant, jaunikaičiai paparčius virpino, būgnus mušė, patriubočius pūtė ir iš šaudyklių šaudė, o seniai su motriškėmis atsispirdami giedojo ir šaukė, ne juo katra parakvija su didesniu tranksmu į miestelį įėjo, tuo didesnė buvo garbė. Kiekvienas klebonas, keletą dienų Kalvarijoje sutrukęs, ta pačia eile su savaisiais namon grįžo. Į savo parakvijos bažnyčią visas būrys parėjęs, paliko minavotuosius pabūklus, palaimino Viešpatį Dievą už sveikatoj atliktą kelionę ir namon kioblino“⁴.

Nors, kaip rašo M. Valančius, ši tradicija, ypač iš tolimesnių parapijų, eiti pėsčiomis neilgai gyvavo, tas pats vyskupas A. Tiškevičius ir jo įpėdinis vysk. J. Lopacinskis uždraudė taip keliauti, siekdami, kad kelionėje po kelias naktis prie karčemų vyrai piligrimai nenusigertų; tačiau artimiausių parapijų – Sedos, Alsėdžių, Barstyčių, Gegrėnų, Platelių ir kt. – procesijomis keliaudavo į Didžiuosius atlaidus ir procesijomis iš jų grįždavo.

Rusijos carų priespaudos metais, ypač po 1863 m. sukilimo, tokios procesijos net iš artimų kaimų buvo draudžiamos. Bet ir tuomet be vėliavų ir kunigų (kunigas be caro valdininkų leidimo negalėjo nuvykti net į kaimyninę parapiją) šeimos, giminių būreliai pėsčiomis ar arkliais keliaudavo į Didžiuosius Kalvarijos atlaidus. Tarpukario nepriklausomos Lietuvos metais, kaip tvirtina dar gyvi liudytojai, buvo atgijusi ši tradicija iš artimiausių parapijų į atlaidus keliauti procesijomis. Tačiau visada, senaisiais, dar laisvos Lietuvos–Lenkijos Respublikos laikais, caro ir sovietinės priespaudos metais liaudis su procesijomis be kunigų, ar kunigų vadovaujama ėjo Kryžiaus kelio Kalnus. Iš visų tų laikų turime labai gražių, subtilių liudijimų.

1856 m. poetė Karolina Praniauskaitė:

*Didysis varpas, kaip giesmė prabyla–
Džiugu matyti Aplankymo dieną
Ant Kryžiaus kelio senius ir jaunimą.
Kunigas veda šią kaimenę vieną<...>*

⁴ M. Valančius, *Raštai*, t. 2, Vilnius, 1972, p. 358–359.

Štai Dievo žmonės it jūra banguoja,
 Kaip upės vilnys prie kalno artėja,
 O kryžiaus ženklas viršum jų ryškėja<...>
 Ašaras žmonės tarsi turtą brangų,
 Tramdo ir slepia, nors jų širdys rauda.
 Ak, štai jos rieda kaip perlai per audrą
 Jausmai pratrūksta, bet niekam ne gėda.
 Gaudžia trimitai, ir vėliavos skrieja.
 Kaip Teismo dieną Dievo išrinktieji
 Į dangų skuba, Kryžiaus kelias plyti
 Pergalės ženklas viršum jų matyti.
 Minia varguolių čia ant kelių krenta,
 Verkia ir gieda „Sveikas, Kryžiau Šventas!“
 Viską pamiršta: vargą, kančią, jungą,
 Tik vienas žodis ir mintis sujungia –
 Kryžius Atpirkėjo...

Vien to pakako –

Dėl ko nedalioj ir varguos liūdėjo,
 Viską po kryžium Viešpaties sudėjo⁵.

Šių XIX a. žemaičių poetės išgyvenimų poetinį atpasakojimą pratęsia 1937 m. rašytas vieno garsiausių XX a. žemaičių poeto Vytauto Mačernio eilėraštis „Susigalvojimas“. Poetas, gimęs ir augęs Žemaičių Kalvarijos parapijos Šarnelės kaime, vaikystėje ir jaunystėje dalyvavęs ir stebėjęs Kryžiaus Kalnų procesijas, girdėjęs giesmes, piligrimų maldas, jautęs jų išgyvenimus, savo patirtį įamžino tokiais žodžiais:

Kada tik, Viešpatie, susigalvoju,
 Aš vis kaip saulėn žiedas į Tave smelkiuos.
 Prisimena man Tavo nuogos rankos, kojos,
 Dyglių vainikas ant galvos.

Nueina debesys, ir rūkas išsisklaido,
 Ir vakare subėga žvaigždės ant dangaus.
 Virš jų, virš jų matau aš Tavo veidą,
 Veidą kaip Dievo ir Žmogaus.

⁵ K.Praniauskaitė, min. veik, p. 42–43.

*Matau iš spyglio skleidžias žiedas.
Jau greit, jau greit vainikas visas sužydės.
Ir eina tautos išrinktos ir atmestos ir gieda
Gražiausią posmą iš šventos giesmės.*

*Kada tenai ant Kalvarijos kalno
Tas paskutinis niekšas kalnę apraudos,
Nebetekės daugiau kraujai iš Tavo kojų, šono, rankų, delnų
Ir žaizdos užsivers jau visados⁶.*

Ir pagaliau, jau XXI a. amžinybėn iškeliavusio žemaičio liudijimas iš tarpukario nepriklausomos Lietuvos laikų. Iš Žemaičių Kalvarijos gretimos parapijos kilęs poetas pranciškonas Leonardas [Andriekus](#), OFM, 1991 m. išleistoje knygoje tokiais žodžiais pateikia liudijimą apie XX a. pirmosios pusės žemaičių krikščionių dvasinę patirtį lankant šventovę: „Esu dėkingas Dievui, kad gimiau Žemaitijoje ir nors trumpai mačiau kryžius, koplytėles, medines bažnyčias, varpines. Taip pat girdėjau senoviškas giesmes ir dainas. Visa tai paliko amžinus prisiminimus. Ir dabar, po daugelio metų, akyse tebestovi senoji Lietuva, lyg kokia begalinė kryžių šventovė. Ji tikrai buvo šventa tiek savo religiniu gamtovaizdžiu, tiek pamaldžiais širdžių atsivėrimais.

Iš tos gilios praeities mano atsiminimuose ypač tvirtai išsilaikė Žemaičių Kalvarijos Marijos atlaidų įspūdis. Tada, rodos, visos lygumos ir kalvos linguoja šventom giesmėm, o minių minios per akmenuotą žemę keliauja nuo vienos koplytėlės į kitą, kartais net keliais. Ten viskas taip iškilminga, bet sykiu ir idiliška, sava, paprasta...“⁷

Kad ir trumputis liudijimas, tačiau taip pat reikšmingas ir svarbus kaip ir Karolinos [Praniauskaitės](#) poetinis pasakojimas ar Vytauto [Mačernio](#) eilės.

Nunykusią, draudimais pristabdytą maldingų kelionių iš tolimesnių parapijų tradiciją pakeitė Kryžiaus kelio Kalnų apvaikščiojimo procesija. Iš jos savo širdyse pasisemtą šviesą ir paguodą iš įvairių Žemaitijos ir kitų Lietuvos regionų atvykę maldininkai parsiveža namo ir tą kelionę pratęsia sudvasindami savo kasdienybę, metų ciklą ar skaudžius išgyvenimus.

Kaip Žemaičių Kalvarijos „Kalnų“ giedojimas yra įaugęs į žemaičių gyvenimą, parodo V. [Turskytės](#) užrašyti buvusios tremtinės pasvalietės Julijos [Daukšienės](#) atsiminimai: „1951-ųjų liepos 2-oji taigoje buvo nepakeliamai karšta ir varginanti. Visą dieną kirtome ir traukėme rąstus, kurie ir vyriškai

⁶ V. [Mačernis](#), *Po ūkanotu nežinios dangum*, Vilnius, 1990, p. 181.

⁷ L. [Andriekus](#), *Pasilikau tik dangų mėlyną*, Vilnius, 1991, p. 7.

jėgai atrodė neįveikiami. Karščio išvarginti nebeatlaikė ir mūsų prižiūrėtojai: kaip to dar nebuvo buvę, išsiskirstė darbo dienai neįpusėjęs. Supratusi, kad jų jau nebesulauksime, žemaitė Marija **Slušnytė** nuo Telšių išsitraukė iš Lietuvos atsivežtą seną maldaknygę ir skambiu balsu ėmė giedoti „Karunką“ – Žemaičių Kalvarijos „Kalnų“ įžangos giesmę. „Moterys, šiandien mums, lietuviams, šventa diena, – pasakė baigusi, – Tėvynėje prasideda didieji Kalvarijos atlydai“. O staigmeną ji jau iš anksto buvo paruošusi – ant cemento maišų skiaučių išrašiusi visus Kalvarijos „Kalnus“. Netrukome atskirų **Kristaus** kančios vietų maldas išsidalyti. Man, aukštaitei, dar nebuvo tekę „Kalnų“ giesmių girdėti. Pakerėjo tas liaudiškas jų nuoširdumas. Lengvesnė pasirodė ir mūsų tremtinių dalia: juk **Kristaus** kančia, Jo nešamas kryžius buvo nepalyginamai sunkesni. Paskui jau kasmet liepos 2-ąją rinkdavomės kuriame nors barake ir iškilmingai švėsdavome Didžiąją Kalvariją.

1959-ųjų vasarą, vos prieš keletą savičių grįžusi į tėvynę po vienuolikos tremties metų, pirmą kartą aplankiau Žemaičių Kalvariją. Po šv. Mišių su dideliu būriu maldininkų išėjome į Kalnus. Neprisimenu tos pirmos procesijos – ašaros bėgte bėgo per skruostus... Jau keturiasdešimt metų kasmet atvažiuoju į šiuos atlydus. Jų stebuklinga galia, Dievo Motinos globa lydi kiekvieną mano žingsnį. Tai nuolat jaučiu nuo tos atmintinos 1951-ųjų liepos 2-osios“⁸.

Nenuostabu, kad sunkiaisiais persekiojimų, okupacijų, karų ir vargų metais šioje šventovėje ypač pagausėdavo maldininkų, lankančių Kryžiaus kelio koplyčias, besimeldžiančių prie stebuklais garsėjančio, nors popiežiaus karūna dar nevainikuoto Dievo Motinos paveikslo.

Žemaičių Kalvarijos šventovės unikalumas – kad maldininkai, grįžę į savo gyvenamąsias vietas, parapijas, nešiojasi ją savo širdyje. Žemaičių Kalvarijos „Kalnai“ giedami budėjimo per laidotuves metu (žemaitiškai „budyne“), minint mirusiuosius 9-ąją ir 30-ąją dieną po jų mirties, taip pat minint mirimo metines. Kalnai giedami Gavėnios trečiadieniais, penktadieniais, šeštadieniais ir sekmadienio popietėmis tikinčiųjų namuose susirinkus kaimo ar gatvės kaimynams, parapijų bažnyčiose, ypač Didįjį penktadienį ir Didįjį šeštadienį budint prie **Kristaus** Kapo, laukiant Viešpaties Prisikėlimo šventės.

Yra Žemaitijoje parapijų, kur „Kalnai“ giedami dar ir per Vėlinės bei Vėlinių devyndienyje meldžiantis už visus parapijos ar kaimo mirusiuosius. Net yra parapijų, kur kaimų bendruomenėse „Kalnai“ giedami per Adventą

⁸ V. **Turskytė**, Iš buvusios tremtinės pasvalietės Julijos daukšienės prisiminimų, užrašytų 1999 m. vasarą Žemaičių Kalvarijoje, *Didžioji Kalvarija. Atlydų biuletenis*, 2000 07 02, Nr. 2.

siekiant jį išgyventi kaip atgailos, atsivertimo, pasitaisymo laikotarpį, suprantant tai, kad pasitaisyti geriausias akstinas – meilės pajautimas, kaip esi Viešpaties mylimas, o „Kalnų“ giesmės padeda tai pajusti. Tai dar vienas Žemaičių Kalvarijos šventovės aspektas, tam tikra prasme atsakantis į galimą priekaištą – gal tai nesveiko kančios kulto apraiška. Būtent pastarasis „Kalnų“ giedojimo atvejis atskleidžia kitą Kryžiaus kelio apmąstymų gelmę, t.y. Viešpaties meilę, kuri kviečia į visokį prisikėlimą. Čia kaip su Evangelija, Džiugiąja naujiena vadinama, – nors jos tekstuose ne mažiau kaip trečdalis skirta **Kristaus** kančios ir mirties aprašymams. Be to, „Kalnų“ baigiamosios giesmės skirtos stebuklais garsėjančiam Žemaičių Kalvarijos Dievo Motinos paveikslui pagerbti, kupinos džiaugsmo ir vilties, nes Žemaitija globojama **Marijos** ir buvo, ir yra:

*Tegul Žemaičių žemė giesmes gieda,
tegu iš džiaugsmo ašaros jai rieda:
globa Marijos ją kas dieną lydi
meilė jos didi.*

*Tegul šventojų žemėj džiaugsmas skamba,
nes čia kiekvienas sau malonių randa,
garsiam stebuklais atvaizde Marijos,
Rojaus lelijos.*

Turbūt jau Žemaičių Kalvarijos istorijos pradžioje, kai iš tolimiausių papirpų vyko iškilmingos ir džiaugsmingos procesijos į Didžiuosius Kalvarijos atlaidus, instinktyviai buvo jaučiama, kad ši šventovė nėra tik liūdną apmąstymų apie **Kristaus** kančią ir mirtį vieta, bet ir iš tų apmąstymų kylančios meilės patirties vieta – širdį ne tik paguodžianti, suteikianti vilties, bet ir džiaugsmo, jog esame Viešpaties mylimi tokia meile, kuri nugali net mirtį.

Yra ženklų, kad šiais atgautos laisvės laikais atgais ir senoji, džiugioji keliavimo į Žemaičių Kalvariją tradicija. Gal bent nuo Kęstaičių rusų caro įsakymu sunaikintos bažnyčios pamatų, pro netoliese esančią Panų kalno koplyčią, primenančią karų su švedais laikų išbandymus, sovietmečiu naikintą, bet laisvės sulaukus atstatytą, pro senuosius Alsėdžius – nuo **Vytauto** Didžiojo laikų Žemaičių vyskupų rezidencijos vietą, kur gyveno ir Žemaičių Kalvarijos šventovės steigėjai – tuos 12 kilometrų piligrimai nueis pėsčiomis, prisimindami savo krašto ir jo žmonių tikėjimo išbandymų istoriją, dėkodami už šimtmečiais patirtą Viešpaties pagalbą, panašiai kaip 12-metis **Jėzus** savo 10 kartų ilgėsniame kelyje iš Nazareto į Jeruzalės šventovę.

Tai prisiminę, dar kartą atsiverskime G.Krollio knyga „Jėzaus pėdomis“. Jis rašo: „Tik vienas Lukas rašo apie dvylikamečio Jėzaus kelionę į Jeruzalę... Lukas, pasakodamas „apie buvusių pas mus įvykius“, ypatingą dėmesį skyrė šiam miestui. Morkus, kurio Evangelija labai panaši į Luko Evangeliją, mini tik vieną Jėzaus apsilankymą Jeruzalėje: tai buvo kelionė į Mirties Velykas. Tačiau iš Luko Evangelijos aišku, kad Jėzus mieste buvo dažniau ir ten sakė pamokslus (Lk 13,34,35). Vadinamajame kelionės aprašyme (Lk 9,51–19, 27) <...>. Lukas keturis kartus primena, kad Jėzus keliauja į Jeruzalę (Lk 9,51;13,22;17,11;19,11). Evangelistui Jeruzalė yra „Šventasis miestas“, kuriame turi išsipildyti Dievo Išganymo pažadas. Šventykloje prasidėjo Išganymo Naujiena (Lk 1,5–6). Iš Jeruzalės Evangelija turi pasklisti po visą pasaulį (Lk 24,17;Apd 1,8). Todėl šis miestas yra mums brangesnis už bet kurį kitą. Mes privalome negailėti triūso ir išsiaiškinti šviesiasias bei tamsiasias Jeruzalės istorijos puses, nes jos istorija yra ir mūsų istorija“⁹.

O kaip su Žemaitijos „Naująja Jeruzale“? Tokios šventovės, kuri būtų taip suaugusi su kasdieniniu tikinčiųjų gyvenimu, metų papročių ciklu, šventovės, kuri nuolat būtų tikinčiųjų širdyje, kaip Senojo Testamento Dievo tautos žmonių širdyse buvo Jeruzalė, neturi joks kitas etnografinis Lietuvos regionas.

2003 m. suejo 750 metų, kai karaliaus Mindaugo laikų dokumentuose pirmą kartą paminėta nedidelė šiaurės vakarų gyvenvietė Gardai. Tų laikų Lietuvos christianizacija rūpinęsi dokumentų rašytojai turbūt neįtarė, kad Gardai, nepraėjus nė 400 metų, XVII a. pirmojoje pusėje, taps garsia visos Žemaitijos šventove, kurios reikšmingumas viso krašto tikinčiųjų gyvenime ypač sustiprės XX a. išbandymų – tikėjimo persekiojimų – laikais, kad ta reikšmė nesumažės ir įžengus į XXI amžių.

Džiaugiamės šia konferencija, kuri padės geriau pažvelgti į Žemaičių Kalvarijos šventovės susiformavimą tolimoje praeityje.

Turėtume atkreipti dėmesį į kai kuriuos šios šventovės formavimosi etapus.

Visų pirma vertėtų patyrinėti seniausią šios vietovės, tada vadintos Gardais, istoriją ir krikščioniškojo tikėjimo sąlytį su tais laikais čia gyvenusiomis baltų gentimis – kuršiais ir žemaičiais. Tuo labiau kad didžiojo skandinavų kraštų misininko Šv. Ansgaro ką tik pakrikštyto švedų karaliaus Olavo vadovaujamų karių lankymasis netoli Žemaičių Kalvarijos esančioje Apuolėje istoriniuose šaltiniuose jau aprašytas 853 m. Tas jų žygis baigėsi

⁹ G.Kroll, min.veik., p. 97.

„taikos sutartimi“¹⁰. Reikėtų išsamiau patyrinti šio regiono ne tik kuršių kovas su ginkluotais krikščionybės platintojais, bet ir taikius santykius su Livonijos krikščionimis – tiek su Rygos vyskupu (vėliau arkivyskupu), Žiemgalos, vėliau Kuršo vyskupais, taip pat su Livonijos ordino broliais, tą taikų ir tikriausiai vaisingą bendradarbiavimą, kiek jis reiškėsi bent iki 1263 m. įvykių¹¹. Be to, naujausi archeologiniai kasinėjimai pateikia radinių, liudijančių tiek pagoniškujų, tiek krikščioniškujų Gardų laikus iki Žemaičių Kalvarijos šventovės iškilimo XVII a. pirmojoje pusėje¹². Žvilgsnis į krikščionybės šaknis šioje teritorijoje svarbus tuo, kad turime aiškių duomenų, jog koplyčia ar bažnyčia Šv. Jono kalne tikrai buvo pastatyta dar prieš vysk. J. Tiškevičiaus vyskupavimo Žemaičiuose laikus.

Norėtusi atkreipti dėmesį ir į šios šventovės istorijos šaltinių problemą. Iki mūsų dienų autoriai, rašę Žemaičių Kalvarijos istoriją, remiasi vysk. M. Valančiaus „Žemaičių vyskupystėje“ atpasakotais dokumentais, didžiąja dalimi turbūt buvusiais Žemaičių vyskupijos kapitulos archyve, kurių likučiai po sovietinių nacionalizacijų, konfiskacijų išliko Kauno arkivyskupijos kurijos archyve. Tik A. Butrimas¹³ nurodo dabartinę tų dokumentinių šaltinių buvimo metriką. Nėra iki šiol (nuo M. Valančiaus laikų) tų dokumentų platesnių aprašymų. Įdomu, kad M. Valančiaus kai kurių dokumentų, nurodomų kaip gautų iš Romos popiežių kanceliarijos, nerado Vatikano archyve nei P. Rabikauskas, SJ, nei Paulius Jatulis, išleidę fundamentalius Lietuvos vyskupijas liečiančių dokumentų, esančių tame archyve, publikacijų dvitomis. Žemaičių reliacijos paskelbtos P. Rabikausko¹⁴. Jose ne kartą yra minimi tiek Gardai, tiek Žemaičių Kalvarija. Įvairūs kiti Žemaičių vyskupijų liečiantys dokumentai (išskyrus vyskupų „ad limina Apostolorum“ vizitų reliacijas) iš Vatikano archyvo surinkti ir paskelbti prelado Pauliaus Jatulio¹⁵.

¹⁰ P. Žadeikis, Kasinėjimai Apuolėje, *LKMA Suvažiavimo darbai*, t. 1, Kaunas, 1937, p. 393–395.

¹¹ Žr.: Kuršiai, *LE*, t. 13, Bostonas, 1958, p. 419–422; V. Žulkus, *Viduramžių Klaipėda*, Vilnius, 2002, p. 7–21; V. Žulkus, *Kuršiai Baltijos jūros erdvėje*, Vilnius, 2004, p. 193–205.

¹² Žemaičių Kalvarijoje aptikti seniausių gyventojų kapai, *Lietuvos aidas*, 2003 12 03, Nr. 282, p. 3.

¹³ A. Butrimas, Žemaičių Kalvarija, buvęs dominikonų vienuolynas ir Švč. Mergelės Apsilankymo bažnyčia, *Žemaičių Kalvarija: vienuolynas, bažnyčia ir Kryžiaus kelio stotys*, Vilnius, 2003, p. 15–76.

¹⁴ P. Rabikauskas, SJ, (collegit), *Relationes status Diocesium in Magno Ducatu Lituaniae*, 1. Dioecesis Vilmensis et Samogitiae Academiae Lituanae Catholicae Scientiarum, Romae, 1971.

¹⁵ P. Jatulis (collegit), *Codex Mednicensis seu Samogitiae Diocesis*, Vol II (1609 VI 25–1926 V 13). Academiae Lithuanae Catholicae Scientiarum, Romae, 1989.

Pagal šiuose rinkiniuose esančius dokumentus reikėtų koreguoti nuo M. **Valančiaus** laikų kartojamas nuorodas į gal tik iš nuogirdų egzistuojančius šaltinius bei tikrinti cituojamų dokumentų autentiškumą. Gaila, kad šios fundamentalios šaltinių publikacijos vis dar neranda vietos mūsų naujausiuose istorikų tyrinėjimuose. Gal vis dar gyvas sovietmečio „mokslinio ateizmo“ pasėtas nepasitikėjimas Katalikų akademijos išleistomis ne tik studijomis, bet ir šaltinių publikacijomis.

Iki šiol buvo manoma, kad Žemaičių Kalvarijos dominikonų istorija prasideda 1637 m., kai vyskupas Jurgis **Tiškevičius** pastatydino Garduose naują bažnyčią ir pavedė į Žemaitiją parsikviestiems pirmiesiems dominikonams¹⁶. Tačiau P. **Jatulio** išleistame dokumentų rinkinyje iš Vatikano archyvo randame įdomų dokumentą, liudijantį, kad ne vysk. J. **Tiškevičius** 1637 m. buvo pirmasis Žemaičių vyskupas, ketinęs pasikviesti dominikonus į Žemaitiją, bet jau 1614 m. Žemaičių vyskupas Mikalojus **Pacas**, lankydamasis Paduvoje, raštu kreipėsi dėl vieno Vilniaus dominikono t. **Pauliaus** studijų kuriame nors Italijos universitete. Tai liudijančius dokumentus dar 1938 m. Vatikano archyve buvo radęs J. **Totoraitis**, MIC. „Kad bent kai kurie aukšti asmens matė lietuvių kalbos reikalą, matyti iš Žemaičių vyskupo Mikalojaus **Paco** laiško 1614 m. VII. 10. Jis rašo į Romą vienam asmeniui, kad iš dominikonų generolo išrūpintų leidimą studijuoti Bononijoje (Bolonijoje) arba Peruzijoje (Perudžijoje) vienam Vilniaus dominikonui, motyvuodamas tuo, kad jis, baigęs aukštas studijas, tėvynėje bus labai naudingas Dievo Bažnyčiai dėl ypatingo lietuvių kalbos mokėjimo“¹⁷.

P. **Jatulis** „Codex Mednicensis seu Samogitiae Diocesis“ pateikia poros dienų vēlesnį vysk. M. **Paco** laišką kardinolui **Burgesijui** (kurio tekstą, prel. J. **Gedgaudo** išverstą į lietuvių kalbą, čia ir pateikiame):

„1614. VII.10 Paduva (Patavii)

*Vysk. N. **Pacas** kardinolui **Burghesio**: išvykstantį į Italiją tėvą **Paulių**, Vilniaus dominikoną, mokantį lietuvių kalbą, rekomenduoja studijoms.*

ASV, Vescovi 22, f. 150, orig.; f. 151 v, kitoje lapo pusėje: Šviesiausiam ir Didžiai Gerbiamam Ponui kardinolui **Burghesio**. Roma. (A.V.) kitu braižu: A mons. di **Folingo**. S'è fatto l'ufficio con i suoi superiori della religione.

¹⁶ K. **Misius**, Žemaičių Kalvarijoms 350 metų, *Katalikų kalendorius-žinynas* 1989, Kaunas-Vilnius, 1989, p. 35–36

¹⁷ J. **Totoraitis**, Vatikano archyve, *Tiesos kelias*, 1938, Nr. 7–8, p. 499.

Šviesiausias ir Didžiai Gerbiamas Pone ir Bičiuli.

Gerbiamas tėvas **Paulius**, Vilniaus šv. Domininko ordino vienuolis, rimtas ir religiškai išsilavinęs, taip pat dėl ypatingų gabumų man labai brangus, kad gautų savo ordino gerbiamo tėvo generolo leidimą studijoms Bolognijoje arba Perudžijoje, norėjo turėti mano laišką Jūsų Šviesiausiai Kilnybei, tikėdamas, kad Jūsų Kilnybės pastangos jam lengvai ir tikrai padės. Todėl aš, šios kilnios jo intencijos paskatintas ir Jūsų Kilnybės didžiu humaniškuumu pasitikėdamas (ką esu kadaise būdamas Romoje aukštame laipsnyje patyręs), išdrįsau prašyti, kad savo autoritetu teiktumėtės padėti, nes jis, baigęs aukštąsias studijas, bus labai naudingas Dievo Bažnyčiai ir tėvynei. Šį palankumą, kaip ir kitas malones, stengsiuos kiekviena proga savo pareigomis nusipelninti, rūpestingai pavesdamas save ir savuosius įprastai Jūsų Šviesiausios Kilnybės malonei. Paduva (Patavii), 1614 m. liepos 10 d.

Savo ranka: Jūsų Šviesiausiai Kilnybei nuolankiausias tarnas
Mikalojus **Pacas**, Žemaičių vyskupas¹⁸.

Šį dokumentą turėtume prisiminti ne tik tyrinėdami dominikonų Garduose ir stebuklingojo Dievo Motinos paveiklo atsiradimo Žemaičių Kalvarijoje istoriją. Padavimas pasakoja, kad jį iš Romos parsinešęs po studijų Romoje į Žemaičių Kalvariją grįždamas dominikonas Petras **Pugačevskis** (ar **Puhačevskis**). Neaišku, kuriais metais. Vysk. **M.Paco** laiškas liudytų, kad padavimo pasakojimas, jog dominikonai, lietuvių liaudžiai galintys skelbti krikščioniškąsias tiesas, tikrai Žemaičių vyskupų užtarimu buvo siunčiami teologijos studijų į Italijos universitetus, yra paliudytas rašytiniais dokumentais. Reikėtų toliau tyrinėti Romos ir kitų Italijos universitetų, teologijos bei filosofijos studijų kolegijų studentų sąrašus, ir tai padėtų rasti atsakymus į iki šiol neatsakytus klausimus.

Antroji iki šiol iki galo neišspręsta problema – stebuklingojo, nors popiežiaus iki šiol dar vainiku nevainikuoto, Švč. **M.Marijos** su Vaikeliu **Jėzumi** paveiklo kilmė ir tolesnė jo istorija. Menotyrininkai ir Bažnyčios istorikai iki galo dar neišsiaiškina, ar dabar didžiajame Bazilikos altoriuje gerbiamas Dievo Motinos su Kūdikiu paveikslas yra tas pats, kurį iš Romos į Žemaičių Kalvariją XVII a. pirmojoje pusėje atnešė ten Romoje studijavęs Lietuvos legendinis dominikonas Petras **Pugačevskis**. Ar tai tas pats paveikslas, kuris jau nuo to paties amžiaus antrosios pusės (bent nuo 1681 m.) plačiai šlovintas giesmėmis, kuriomis baigiamas Kryžiaus Kelio Kalnų apvaikš-

¹⁸ P.**Jatulis** (collegit), Codex Mednicensis seu Samogitiae Diocesis, Vol II, p. 48.

čiojimas. O gal dabartinis malonėmis garsėjantis paveikslas yra vėlesnių laikų, t.y. XIX a. pradžios kūrinys?

Šiandien nemaža tyrinėtojų klaidina J. [Vaišnoros](#) knygoje „Marijos garbinimas Lietuvoje“ (1958) įrašytas sakinelis: „Žemaičių Kalvarijos Marijos garbei nežinia kada (gal XIX a.) buvo parašytos dvi giesmės. Spėjama, kad jų autorius yra kuris nors Žemaičių Kalvarijos dominikonų“¹⁹. Tačiau jau 1726 m. antrajame dominikono Jurgio [Kasakauskio](#) „Rožančiaus“ leidime tos dvi garsiosios Žemaičių Kalvarijos Dievo Motinos paveikslą šlovinančios giesmės „Karaliene maloninga“ ir „Dangaus Karaliaus Motina švenčiausia“ yra pateikiamos²⁰.

Nors paveikslą į Žemaičių Kalvariją neabejotinai yra atnešę ar atvežę dominikonai, 2004 m. Vilniuje vykusioje konferencijoje apie paveikslo pirmavaizdžio ir kartotės problemas Žemaičių Kalvarijos kultūros ir meno tyrinėtoja Dalia [Vasiliūnienė](#) siūlė ieškoti šio paveikslo pirmavaizdžio pas Neapolio karmelitus²¹. Mūsų nuomone, paveikslo prototipo reikėtų ieškoti Romoje²² ar Bolonijoje, kur mokėsi, studijavo Lietuvos provincijos dominikonai. Tuo labiau kad italų menotyrininkai, tiek Neapolio karmelitų „Madona del Carmine“, tiek „Beata Vergine del Carmina“ paveikslo, garbinamo Romoje S.Martino ai Roma, tiek „Beata Vergine delle Grazie“ – Mantujoje ir „Madonna del Condoleo“ – Scandale prototipu laiko „Santa Maria ad Fontem“ XIV a. freską, esančią legendinėje Konstantino laikų baptisterijoje Laterano Bazilikoje Romoje. Ši freska XVII a. pirmojoje pusėje perstatant altorių buvo išsaugota ir [Urbono](#) VIII nurodymu „įmontuota“ į barokinį altorių. Reikia prisiminti, kad nuo IV iki XV a. vidurio prie Laterano Bazilikos rezidavo popiežiai. Laterano Bazilika ir šiandien yra popiežiaus kaip Romos vyskupo katedra; čia yra jo – Romos vyskupo – sostas. Prie pat šios baptisterijos (krikštyklos, kurią viduramžių legendos laiko imperatoriaus Konstantino krikšto vieta) yra ir seniausia, didžiausia Romos Šv. Jono ligoninė. Ši aplinkybė atliepia Žemaičių Kalvarijos paveikslo kilmės legendą²³. Beje, da-

¹⁹ J. [Vaišnora](#), MIC, *Marijos garbinimas Lietuvoje*, Roma, 1958, p. 377.

²⁰ *Giesmės Dangaus Miestui. XVI–XVIII a. lietuvių bažnytinių giesmių antologija* (sudarytoja D. [Pociūtė](#)–Abukevičienė, M. [Vaicekauskas](#)), Vilnius, 1998, p. 391–399; 644.

²¹ D. [Vasiliūnienė](#), *Švč. Mergelės Marijos paveikslas Žemaičių Kalvarijoje. Kilmės ir pirmavaizdžio klausimas*, (rankraštinis pranešimo tekstas).

²² Žr. Registri del „Collegio S. Tommaso D’Aquino“ in Roma conservati nell’ Archivio del Convento di S. Maria Sopra Minerva.

²³ I. [Pagani](#), P. [Sorgi](#), *Il Battistero Lateranense*. Stampa: Fratelli Palómbi Editori, Roma, 2001, p. 10–15, 24, 41; R. [Cattani](#), *Erzbasilika von S. Johannes im Lateran*. Editrice „tau“ 1, Roma, 2003, p. 25; *La Basilica del SS. Mo Salvatore e La Madonna SS. ma*. Edizioni C.A.R., Roma, 1987–88, p. 43–45.

bartinio Žemaičių Kalvarijos altoriuje esančio XIX a. paveikslo įrėminimas atkartoja Laterano Bazilikos baptisterijos altoriaus freskos „Santa Maria ad Fontem“ įrėminimą XVII a. Matyt, Žemaičių Kalvarijos dominikonai XIX a. pradžioje žinojo savojo paveikslo ryšį su Romos Laterano baptisterijos freska.

Šiandien, kai Žemaičių Kalvarijos stebuklingasis paveikslas restauruojamas Vilniaus P. Gudyno restauracijos centre, istoriniai, istoriografiniai ir menotyriniai tyrimai ypač aktualūs.

Trečioji problema – Žemaičių Kalvarijos šventovės reikšmė XIX ir XX a. sunkiųjų Lietuvos išbandymų laikais: 1864–1904 m. spaudos ir lietuviškos mokyklos draudimo metais bei sovietinės okupacijos ir tikėjimo persekiojimo metais. Nuo šventovės iškilimo laikų, nuo pirmosios parapinės mokyklos įkūrimo 1644 m., švietimo įstaigų Žemaičių Kalvarijoje istorija gana išsamiai tyrinėta ir aptarta, išskyrus draudžiamos lietuviškos spaudos ir mokyklos laikotarpį. Apie tos epochos draudžiamos spaudos platintojus – knygnešius ir slaptų mokyklų mokytojus – daraktorius mokslinėje ir kraštotyrinėje istoriografijoje fiksuota tik faktografinė medžiaga, niekuomet nemėginta ją surinkti į vieną vietą ir paanalizuoti, turint omenyje, jog visi tie fiksuoti lietuviškos spaudos platinimo, švietimo puoselėjimo ir gynimo įvykiai vyko Žemaičių Kalvarijos šventovės prieglobstyje ir Didžiųjų Kalvarijos atlaidų šešėlyje. Taigi Žemaičių Kalvarijos šventovės reikšmė draudžiamos spaudos platinimui dar nėra iki galo ištirta ir įvertinta.

Dar mažiau tyrinėtas ir aptartas Žemaičių Kalvarijos vaidmuo sovietmečio laikų dvasinio, religinio ir tautinio pasipriešinimo ugdymui. Apie tai net istoriografinė medžiaga fiksuota tik atsitiktinai: Atgimimo laikų periodikoje, proginiuose Žemaičių Kalvarijos atlaidų laikraščeliuose, atskirų asmenų rankraštiniuose atsiminimuose randama užuominų, pastabų. Atgimimo, ypač blokados metų leidiniai, laikraščiai mūsų akyse gelsta, blanksta, nyksta; sovietmečio persekiojimus atlaikiusiųjų kovotojų karta iškeliauja į amžinybę. Netrukus, jei nesukrusime, turėsime dar skaudesnę mūsų netolimos praeities pažinimo problemą.

Šio įžangos žodžio tikslas yra čia minimų problemų tik iškėlimas. Autorius tikisi, kad tuo paskatins didesnę susidomėjimą Žemaičių Kalvarijos šventovės fenomenu ir šios šventovės istorija sulauks išsamių tyrinėjimų.

Džiaugiamės 2003 m. įvykusia moksline konferencija, padedančia pažvelgti į šviesiąsias ir tamsiąsias Žemaičių Kalvarijos istorijos puses, nes jos istorija, tai mūsų – Žemaičių žemės krikščionių – istorija.

Įteikta 2004 m. rugsėjo mėn.

THE UNIQUENESS OF THE SAMOGITIAN CALGARY SHRINE: UN-
RESOLVED PROBLEMS OF ITS HISTORY

Bishop dr. Jonas Boruta, SJ

Summary

The shrine at Žemaičių Kalvarija (Samogitian Calgary), whose most important elements are the Blessed Virgin Mary Visitation Basilica, the miraculous picture of the Mother of God with Infant, and the Calgary Way of the Crosses, is a unique shrine which during its almost 400 year history had drawn and is still drawing thousands of pilgrims every year. The shrine is not only the goal of many journeys, but is also very significant for Samogitian Catholics in their everyday life. In this shrine hymns are sung and prayers are recited which have become part of the cycle of the usual yearly calendar holidays, customs, and traditions in which the everyday life of the Samogitian people is surrounded. The uniqueness of the Samogitian Calgary has not been investigated sufficiently and evaluated in the context of the Catholic shrines of Lithuania and the world.